

Livet på vadehavssøerne

Fra selvstændigt kvindesamfund til turistdestination

Øerne i det danske Vadehav har været beboet siden middelalderen.

Søfarten satte gennem 2-300 år sit præg på Vadehavssøerne økonomisk og ved mændenes fravær. De seneste 150 år har øerne været præget af den modsatte bevægelse: turister, der opsøger bade-strandene og den enestående natur.

Øerne i det danske Vadehav har været beboet siden middelalderen. Livet på øerne har været præget af to modsatrettede strømninger: Fastholdelsen af øernes traditioner og livsformer – i kontrast til det moderne liv som mændene, via den internationale søfart, kom i berøring med.

Søfarten var fra 1600-tallet indtil sidste halvdel af 1800-tallet øernes hovederhverv. Særligt berømte er hvalfangertogterne til Nordatlanten med hollandske og tyske hvalfangerskibe – en sejlads, der for Rømmø's vedkommende begyndte midt i 1600-tallet og for Fanø knap 100 år senere. Velstanden fra søfarten har sat sit tydelige præg på øerne, bl.a. i byggeskikken, hvor de frisisk inspirerede gårde på Rømmø og skipperbyen Sønderho fortæller om velmagtsdagene i 1700-tallet. I 1800-tallet klingede skibsfarten ud for Rømmø og Mandø, hvor landbrug og dyrehold nu fik en vigtigere rolle. På Fanø overtog Nordby Sønderhos position som søfartsby og oplevede en vækst indenfor søfart og skibsbyggeri fra midten af 1800-tallet, hvor byen havde sin storhedstid.

LIVET PÅ ØERNE KAN OPLEVES ..

FORÅR

SOMMER

EFTERÅR

VINTER

Landbrug og fiskeri var øernes grundlæggende næringsveje, men fungerede i mange år som bierhverv til søfarten. Det var besværligt at drive landbrug på øerne, fordi der var meget lidt egnet jord og sandfygningen var et problem.

Fra midten af århundredet og frem tiltrak især Fanø og Rømmø sig opmærksomhed som turistdestinationer, og turismen har været øernes primære erhverv siden.

Øerne – et kvindesamfund

Mændenes og kvindernes liv adskilte sig en hel del fra hinanden. Der var en stærk søfartstradition i familierne og mange mænd drog på langfart. På skibene var mændene en del af en international søfartskultur, hvor de blev inspireret af internationale strømninger og "det moderne". Kvinderne levede store dele af året alene på øerne med børn og samfundets ældre. Det var derfor kvinderne, der

Adgangen til og fra Mandø er lettet med anlæggelsen Låningsvejen.

stod for alle opgaver på øerne: ikke bare de huslige pligter, men også driften af landbruget, handel, håndværk, ormegravning, køb og salg af jord, løsning af juridiske tvister og finansiering af skibe.

Kvinderne udviklede derfor på øerne en kultur præget af selvstændighed og handlekraft; værdier som blev markedsført over for omverdenen gennem de lokale kvindedragter. Når de unge piger fra Fanø og Rømø søgte plads i Ribe, brugte de dragten til at udtrykke selvstændighed, fællesskab og identitet.

Dragter

Da bymoden efterhånden også nåede Vadehavsøerne i sidste halvdel af 1800-tallet, blev kvindedragterne overvejende brugt til festlige lejligheder eller til at markere sin identitet som øbo, og som sådan blev dragterne et særkende for alle øerne. Samtidig ankom Fanømalerne og bidrog gennem deres malerier til at fastholde forestillingen om en helt særlig dragtkultur. Helt op til midten af 1900-tallet var der dog kvinder på øerne, der brugte den lokale dragt som hverdagstøj.

Dragterne mindede om hinanden, men der var lokale variationer i form af eksempelvis dragtens snit, farver eller hovedbeklædning. På Fanø var der dragter til enhver lejlighed: hverdag, arbejde, fest eller sorg. En særlig markant dragtdel er "struden", som dækker ansigtet og beskytter huden mod flygende sand,

INDBYGGERE PÅ DE DANSKE VADEHAVSØER

	Folketal	
	1921	2012
Fanø	2.938	3.251
Mandø	195	41
Rømø	699	647

Kilde: Danmark Statistik

sol og vejrlig under markarbejdet. På Rømø skelne- de man derimod mellem hverdagsdragten og fest- dragten.

I dag er dragtkulturen fortsat levende på Fanø, hvor den kan opleves til Fannikerdagene og Sønderho Dag. Derimod bruges dragterne ikke længere på Rømø og Mandø.

Sol, saltvand og spekulanter

I sidste halvdel af 1800-tallet blev kimen lagt til øernes nye store indtægtskilde. Tidens øgede fokus på frisk luft og badning gav nu øerne et helt nyt potentiale: badeturismen.

På Fanø blev det første kurbad grundlagt i 1851 i Nordby og badevogne, strandpavilloner og hoteller skød i de følgende årtier op både på Vesterstranden

Øerne tiltrækker fortsat mange turister, og turisme er i dag helt afgørende for øernes økonomi.

TURISTER PÅ DE DANSKE VADEHAVSØER

2010	Overnattende gæster	Endags gæster
Fanø	780.000	130.000
Rømø	1.200.000	1.600.000

Kilde: Fanø og Rømø Turistbureau.

og i Sønderho. Med grundlæggelsen af Nordsøbadet Fanøbad i 1891 blev ambitionen også at tiltrække et internationalt publikum til Fanø. I tilknytning til badet anlagdes Danmarks første golfbane i 1901. Efter nedgangen i den internationale turisme under Første Verdenskrig etablerede man Danmarks første flyverute mellem København og Fanø Strand i weekender. Samtidig blev der arrangeret motorvæddeløb, heste- og cykelløb for at tiltrække turister.

Det var drømmen om økonomisk gevinst, der fik Rømø med på badebølgen i 1898, da Skærbæk-præsten Johannes Jacobsen grundlagde Nordseebad Lakolk. Jacobsen var en driftig mand og havde siden 1890 opbygget et mindre "forretningsimperium" på fastlandet. Økonomien vaklede faretruende, men pastoren øjnede i turismen sin redning. Lakolk blev grundlagt med hotel, gæstgiveri og en række sommerhuse bygget i klitterne mod stranden. Badestedet gik imidlertid konkurs efter få år – blandt andet på grund af de dårlige adgangsforhold fra fast-

landet – og trak resten af pastorens foretagender med sig i faldet. En del af de karakteristiske Lakolk-sommerhuse ligger stadig i klitterne, hvor man kan få fornemmelsen af en helt anden type sommerhusområde anno 1900.

Livet på Vadehavssøerne i dag

Øerne tiltrækker fortsat mange turister, og turisme er i dag helt afgørende for øernes økonomi. Adgangen til og fra Rømø og Mandø er lettet med anlæggelsen af Rømdæmningen og Låningsvejen, mens man fortsat sejler til Fanø. Det har især betydet meget for turismen til Rømø, der har langt flere turister end både Mandø og Fanø. Til trods herfor kæmper øen fortsat med affolkning. Fanø har i de senere år til gengæld oplevet en stigning i antallet af indbyggere, hvoraf mange har arbejde i Esbjerg, der kun ligger 12 min. sejlads derfra.

Naturen og stranden krydret med sporene af øernes enestående historie gennem kommandørgårde, skipperbyer, badhoteller og sommerhuse fortæller en vigtig del af Vadehavets kulturhistorie og gør ophold på øerne for både fastboere og turister til en helt særlig oplevelse.

OPLEVELSER PÅ VADEHAVETS ØER

På **Fanø** kan man bl.a. opleve dragter til Fannikerdagene og Sønderho Dag, medens der på både **Fanø** og **Rømø** afholdes dragefestival på de brede sandstrande. På **Mandø** løbes der hvert år Mandø Marathon.

Udstillingssteder på Fanø

Fanø Skibsfart og Dragtsamling i Nordby.

Fanø Museum fortæller Fanø-historie i et 300 år gammelt Fanøhus i Nordby.

På Sønderho Kunstmuseum udstilles bl.a. værker der relaterer sig til kunsterkolonien i Sønderho og Vadehavet.

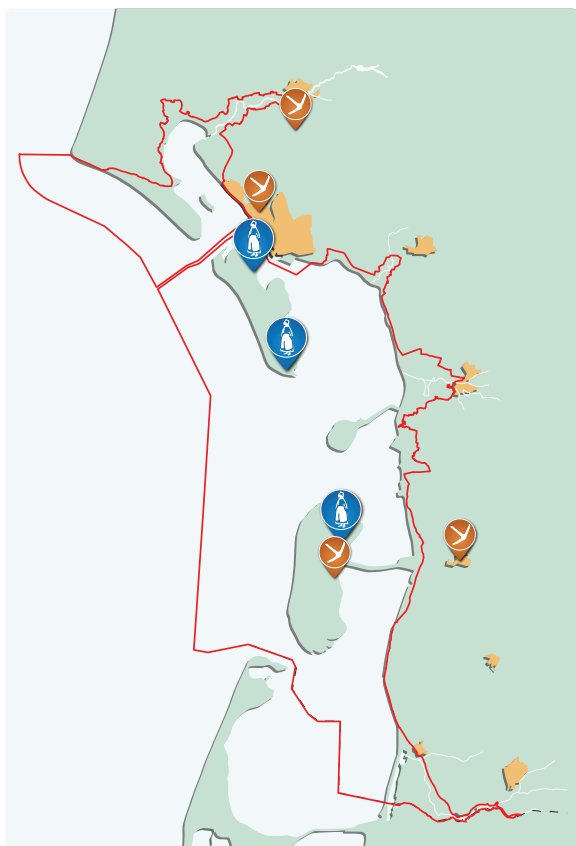
Sønderho Mølle

Udstillingssteder på Rømø

Nationalmuseets Kommandørgård på Rømø

Museum Sønderjylland Skærbæk fortæller historien om pastor Jacobsen og Nordseebad Lakolk.

Men øerne har mange tilbud – se de enkelte turistbureauer.

LÆR OM VADEHAVETS ØER HOS...

NaturKulturVarde

Gl. Skovfogedbolig
Roustvej 111
6800 Varde
T: 75 22 22 50
E: nkv@naturkulturvarde.dk
W: www.naturkulturvarde.dk

Fiskeri- og Søfartsmuseet

Tarphagevej 2-6
6710 Esbjerg V.
T: 76 12 20 00
E: fimus@fimus.dk
W: www.fimus.dk

Museum Sønderjylland - Skærbæk

Storegade 47
6780 Skærbæk
T: 74 75 20 52
E: skaerbaek@museum-sonderjylland.dk
W: www.museum-sonderjylland.dk/skerbek.html

Naturcentret Tønninggård

Havnebyvej 30
6792 Rømø
T: 74 75 52 57
E: info@tonnisaard.dk
W: www.tonnisaard.dk

LÆS OGSÅ OM...

- Arkæologiens Vadehav
- Atlantvolden ved Vadehavet
- Bygninger og bygningskultur langs Vadehavet
- Marskens brug, natur og kultur
- Sejlads, handel og skibe i Vadehavet

OM VADEHAVETS FORMIDLERFORUM...

Vadehavets Formidlerforum er et netværk af offentlige og selvejende institutioner der formidler Vadehavets natur og kultur.

Forummet arbejder for, at Vadehavet kan opleves hele året af alle og på en måde der hensyn til naturen, historien og lokale interesser.

Læs mere på www.vadehav.dk

MED SKOLEN ELLER BØRNEHAVEN?

ET TVÆRFAGLIGT
UNDERVISNINGSTILBUD
FOR BØRNEHAVER OG SKOLER

MITVADEHAV.DK

